

EPIGRAMMEN EN DIALECTIEK

ideeën in klank

Als muziek parallel loopt aan taal, kiest ze vaak epigrammen of figuren uit de dichtkunst. Neem het Engelstalige epigram 'Live, Love, Learn'. Deze gerangschikte verzameling woorden roept een interassociatieve betekenis op die meer is dan de som der delen. Let op de alliteratie van de herhaalde L en het gebruik van 'learn' in de opeenvolging om het rijmschema van de eerste twee woorden aan te vullen en de serie af te sluiten. Verder hebben alle drie woorden één lettergreep en kunnen ze zowel in de onbepalende wijs (to live, to love, to learn) als in de gebiedende wijs (Live! Love! Learn!) worden gebruikt.

Zowel in muziek als in taal worden de componenten van epigrammen vaak samengevoegd via een paradox, essentieel voor een esthetische respons en het onthouden van de frase. In muziek stijgen en dalen de noten, zijn ze consonant en dissonant, staccato en legato, of 'duwen en trekken' ze aan elkaar: deze dualismen staan voor het paradoxale karakter van de werkelijkheid. Stukjes betekenis worden gerangschikt tot grotere vormen en structuren. De luisteraar, die deze eenheid van tegenstellingen waarneemt, raakt even verwijderd van de dualistische, gescheiden loop van het dagelijks leven en begeeft zich in het rijk van eenwording.

Het melodie-epigram van 'Happy Birthday' (zie hiernaast) ondergaat verschillende permutaties en transformaties, maar behoudt zijn fundamentele kenmerken en blijft herkenbaar tot het slot.

Boven: Happy Birthday! De melodie begint op de vijfde trap van de majeurtoonladder, een lange noot gevolgd door een korte, herhaald, dan van de zesde naar de vijfde, en een sprong van een kwart opwaarts naar het octaaf, gevolgd door een daling van een half stapje plaatsvoerd. De eerste herhaling is hetzelfde, maar de sprong opwaarts is nu groter (een kwart), gevolgd door een daling van een hele stap. De derde keer volgt een sprong opwaarts van een heel octaaf (klein interval wordt groot); naar de melodie onder één stap daalde, daalt ze nu twee keer, met daarbij een opvallende dissonantie op de naam - die wordt verholp. De laatste frase herhaalt de openingstok, op een dissonante toon, daalt een stap, springt omlaag, en of volgt nog een stap. Een dialectiek van sprongen en stappen, op en neer, in rust en beweging, met sterke en zwakke maatdelen - we worden meegenomen op een manier, een langzame klim omhoog en een milde stroom omlaag, op weg naar de tonica of grondtoon.

△ Hoog	— Lang	⤴ Sterk
▽ Laag	- Kort	⤵ Zacht
⊙ Luid	〰 Consonant	〰 Vloeiend
⊙ Zacht	〰 Dissonant	⚡ Harkig
△ Eenvoudig	⤴ Stijgend	⊙ Extra
⊙ Complex	⤵ Dalend	⊙ Intro

Boven: veel betekenis in de muziek hangt samen met tegenstellingen. Chromatisch-diatonisch, sprong-stap, herhaling-contrast... tegenstellingen gaan een wisselwerking aan terwijl de vertelling zich ontvouwt. Contexten worden bepaald door de eerste klanken en wat volgt, wordt vergeleken met wat is voorafgegaan, zowel op lange als op korte termijn. De wisselwerkingen en verbanden worden duidelijk terwijl de muziek zich ontvouwt. Conflictieus tegenstellingen zorgen voor dramatiek; harmoniserende tegenstellingen creëren schoonheid.

WERKING VAN TONEN

spanning en oplossing

De knooppunten (akkoordeigen tonen) in de toonladder zorgen voor stabiliteit; andere noten worden ervaren als doorgangsnoten. Hele en halve tonen en kleine en grote drieklanken hebben een verschillende spanningsgraad, die wordt opgelost als een knooppunt wordt bereikt of als ze worden ingeruild voor minder dynamische doorgangsnoten. Noten die verder van een knooppunt liggen, klinken in relatie tot dat knooppunt minder actief of dramatisch dan naastliggende noten. Mineurtoonladders kennen eenzelfde spanningsopbouw als majeurtoonladders (blz. 15).

Muziek wordt nog wat complexer door akkoordprogressies en modulaties, want daarin kan de opeenvolging van spanningen veranderen. De grondtoon, de tert en de kwint van een akkoord (en toonladder) zijn de knooppunten, en de overige tonen liggen ertussen, maar bij een akkoordverandering worden grondtoon, tert en kwint van het nieuwe akkoord de nieuwe knooppunten of secundaire knooppunten. Als er geen echte modulatie plaatsvindt, verdwijnt de eerste opeenvolging van relaties niet uit het geheugen en wordt er een gelaagde set van relaties gecreëerd. Aangezien akkoorden kunnen worden geconstrueerd met elke noot van de toonladder als grondtoon, kunnen ze dezelfde stabiele of overgangsfactoren aannemen als die de grondtonen waarop ze zijn gebouwd al bezitten. Daarnaast bevatten ze hun eigen subopeenvolging van knooppunten, zodat er op een gegeven ogenblik twee lagen in werking zijn. Het geheim achter een goede melodie is het begrijpen van de werking van deze twee lagen en de bekwame manipulatie van verwachting en bevrediging binnen het kader van die natuurlijke spanningen.

Diagram illustrating hand positions and fingerings for Western and Indian scales. The top part shows a Western scale (Do-Re-Mi-Fa-So-La-Si-Do) with corresponding hand positions and fingerings. Below it is a table of characteristics for Western and Indian scales.

Westers	Do GRONDTON STEVIG	Re LEVENDIG HOOPVOL	Mi GELIJKMATIG KALM	Fa DRESLAAT ONTZAG	So VOORNAAM HELDER	La DREVEIG HULLEND	Si LEIDTON WIJZEND	Do
Indiaas	Sa BASIS STERK	Re VREUGDE SEKSUALITEIT	Ga ROOSHEID WOEDE	Ma REINGEND YIN	Pa SPRAAK YANG	Da NACHT WELREJAGEN	Ni GEAGITEERD INSPANNING	Sa

Boven: de zeven tonen van de majeurtoonladder; hun Cursushandposities en de geassocieerde kenmerken.
 Horizontale handhoudingen staan voor knooppunten (akkoordnoten), de andere voor tussenliggende tonen, die omhoog of omlaag neigen.

Boven: hoofdthema uit het tweede deel van Beethoven's Sonata Pathétique in A₃ groot, met handhoudingen van Kodály.
 De herstellingsstekers maken van de E in maat 5 en de A in maat 7 tijdelijke leidtonen, die krijgen ze de handhouding van 'si'.

Boven: tussenliggende tonen zijn er in diverse 'maken'. De secunde kan worden verlaagd, gelijk blijven of worden verhoogd; de kwart kan alleen gelijk blijven of worden verhoogd. Als hij wordt verlaagd, wordt hij een tert. De sext is er in drie 'maken' maar de septiem kan alleen worden verlaagd of gelijk blijven. Als hij wordt verhoogd, wordt hij het octaaf.

VORM EN STRUCTUUR

waar ga ik heen en hoe ben ik hier gekomen?

Muzikale structuren ontvouwen zich gewoonlijk in onderdelen of fragmenten. Eerst wordt een idee, sfeer of motief weergegeven. Er verschijnt iets wat ermee contrasteert, maar er toch mee in verbinding staat, waardoor een gevoel van eenheid wordt gecreëerd – en uiteindelijk aankomst of terugkeer. Dit patroon helpt de luisteraar zich te oriënteren, zodat hij weet waar hij is binnen de muzikale textuur. Zonder een dergelijk patroon zou hij verdrinken in een zee van losse ideeën; sommige muziek is juist zo gecomponeerd om dat effect te bereiken.

De meeste mensen ervaren in hun leven een afwisseling van emoties: ze verlaten hun thuis, trekken de wereld in, gaan op verkenning en keren uiteindelijk terug. Een levensreis is als een muzikale compositie, vanuit het niets de wereld in gestuurd, een tijdlang levend in vorm en structuur, spontaan dansend op het randje van chaos en orde, en tot slot terugkerend. In dit opzicht is de westerse muziek vaak eerder lineair en de oosterse muziek eerder cyclisch.

De tijd kan in de muziek worden gevisualiseerd als een *storyboard* (zie onder): elk segment drukt de essentie uit van een kenmerk, een betekenis of een bedoeling van een fragment of gedeelte. Vaak worden delen geordend met het oog op de concentratieduur van de luisteraar, in wisselende niveaus van complexiteit en betrokkenheid, als bij een ceremonie die aanroeping, meditatie en dans behelst.

MOLECULAIRE BASISVORMEN IN DE WESTERSE MUZIEK

BINAIR

Boven: binaire vormen zijn twee delen die met elkaar contrasteren en één geheel vormen: AB.

GESLOTEN BINAIR

Boven: gesloten binair (tweeledig) omdat een tweede, ingekorte versie van A, om luisteraars te herinneren aan waar ze zijn geweest: ABA'

TERNAIR

Boven: ternaire vormen presenteren de A in recapitulatie, wat resulteert in een ABA-structuur.

KOSMOLOGISCHE DIAGRAMMEN

oude sleutels in de evolutie van vorm, tijd, ruimte en manifestatie in relatie tot elkaar

Boven: de humores (lichaamsapen), seizoenen en temperamenten. Deze verbanden illustreren een samenhangende dynamiek en stroom in tijd, karakter, persoonlijkheid en de beleving van de mens.

Boven: het systeem van de elementen uit het Verre Oosten, dat principes van evenwicht en onevenwicht laat zien, en toont hoe de voortgang van tijd en de elementen elkaar beïnvloeden.

VERDERE VORMEN

ordering

Muzikale vormen worden vaak vermengd; hybriden komen alom voor. Binaire en ternaire eenheden kunnen worden gecombineerd en samengesteld om complexere structuren te krijgen. Deze elementen van een storyboard worden gebruikt als algemene sjablonen.

De aandacht is vaak het grootst bij aanvang van een compositie, dus begint veel muziek met het interessantste materiaal. Een openings-tempo zal vaak levendig (*allegro*) zijn, misschien voorafgegaan door een langzame introductie. Het middengedeelte is vaak contemplatief en weerspiegeld, en wijkt af van het eerste deel. Slotgedeelten zijn in het algemeen licht, speels en dansachtig. Dit schema is afkomstig van danssuites uit de barok, een verzameling van de verschillende karakters, afwisselend extravert en introvert.

Er bestaat een algemeen format in de retorische ontwikkeling van een complexe vorm: expositie, contrast, ontwikkeling en samenvatting, en soms ook transformatie. Vaak is er sprake van een hoogtepunt of een reeks hoogpunten met steeds hogere pieken, uiteindelijk gevolgd door een afloop of ontknoping.

De sonatevorm bloeide in het klassiekemuziektydperk en wordt nog steeds gebruikt. De sonate heeft een vast kader van tonsoorten en thema's. Na een introductie wordt een thema gepresenteerd, gevolgd door een contrasterend thema. Beide thema's worden gecombineerd en ontwikkeld in het volgende deel (de doorwerking), vaak tonaal instabiel of meerduidig, waarna ze terugkeren in een reprise. Het tweede thema, dat eerst werd voorgesteld in de dominant (of een andere, gerelateerde toonsoort) komt terug in de tonicatoonsoort, ter afsluiting van de muzikale reis van contrast en differentiatie.

